

Calanīyaū jū ixlakts'inca

jū alhiquī

2

Calanīyaū jū ixlakts'inca

jū alhiquī

2

En el idioma Tepehua
Publicado por el
Instituto Lingüístico de Verano
en cooperación con la
Dirección General de Asuntos Indígenas
de la
Secretaría de Educación Pública
México, D.F. 1963 .2505010.
3-017

6

Nā alin jū cacaū jū
 lācacājā. Nā can jū cacaū.
 Nā laī uī jū cacaū jū quīntāta'.

Jā can jū cacaū. _____

Jā laī uī jū cacaū jū
 quīntāta'. _____

quī	la	na'	can	laī	tā'
an	caū	naī	tī	cā	jun

Alin jū lū jū lācatī.

Cāna' laca'ana' jū Nīcū.

Nā laī ulānī jū lū

jū Nīcū.

Jā alin jū jun jū lācatī. _____

Jā laī ulānī jū lū jū

Nīcū. _____

Jī quīnatī cā

jantu laī laca'ī jū

Nīcū. Nā quī'ulānī.

Jā laī laca'ī jū Nīcū. _____

Cāna' jū quīntūcaī una'
jū anaī. Nā alin jū anaī
lāquīntātā'an Nīcū.

Ca'alina' jū anaī
lāquīnquin Tīna nī cāna' jū
quīncucu īni'.

Jā alin jū anaī jū lāquīntātā'an
Nīcū. _____

Jā cāna' jū quīnquin Tīna īni'
jū anaī. _____

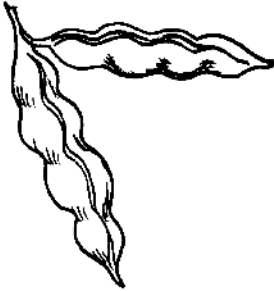
Cāna' jū Nīcū lācatī īni'
jū quiū. Nā laī uī jū quiū
jū Nīcū. Jū Tīna jantu jīnta'
cāna'. Najun jū Tīna nī jantu
can jū quiū.

Jā nā uī jū quiū jū
Nīcū. _____

Jā nā uī jū quiū jū
Tīna. _____

Jā jīnta' cāna' jū Tīna. _____

Jā jīnta' cāna' jū Nīcū. _____

chachāla

vātī

Nā alin jū vātī.

Nā can jū vātī.

Nā alin jū chachāla.

Nā can jū chachāla.

chachāla
cha
chi
chu

vātī
vā
vī

chu'	vaī	chaī	ca'	vā	nin
vī	la	chū	taī	chā	va
chaī	vā	jin	vaī	chu'	cha
vaī	chu	vī	ca'	taī	chi

vā
vā

chā
Chāva

chachāla	vā	vāchu'
chavānī	vajin	chavānīca'
vātī	chāī	tuca'
vāchu'	Chāva	chavaīca'
vī	chātāī	vajintaca'
Chuchū	chavaī	ta'uī

Jā vī jū Chuchū.

Vī. Vā vajintaca'. Nā
chavānī jū Chuchū. Vāchu' vā
vajintaca' jū Chāva.

Cā nā tachavānī jū Chuchū
chāī jū Chāva. Cā nā laī

ta'uī jū vātī.

Laī. Vāchu' nā laī ta'uī
jū chātāī chaī jū chachālā nī
nā tachavānī.

Jantu chavānī jū
Chāva. Lanā jantu
vajin. Jantu uī
jū vātī. Vā vī.

Jū Chuchū nā laī vajin.
Najun nī nā chavānī jū chavaī.
Vā vī jū Chuchū jū chavaī.
Tuca' an ĩni' jū chātāī nī
tuca' vajin.

= =

Vā	chaī	ta	Quī	Ā	naū
ca'	ī	Laī	Chi	vī	Cu'

chivīnin

vāchu'

cachina'

cata'ana'

cache'anaū

chavaīca'

cānaū

cachina'

vātī

chavānī

cache'anaū

Chāva

tuca'

chivīnintaca'

cachinaū

chātāī

vajintaca'

cache'anaū

chachāla

chivīnin

Cachina' jū Tīna jū chavaī.
Vāchu' cachina' jū Chuchū.

Chivīnin jū Chuchū. Junī
jū Tīna, "cā cacha'anaū jū chavaī
juntā vī jū Chāva. Cacha'anaū
juntā nā alin jū chachāla. Jā
laī uī jū chachāla."

"Laī," najun jū. Tīna.

Cacha'anaū jū chavaī.

Cachinaū jū chavaī.

Catachina' jū chavaī.

Catacha'ana' jū chavaī.

Cachivīnaū jū chavaī.

Tavajin jū chavaī.

Tachavānī jū chavaī.

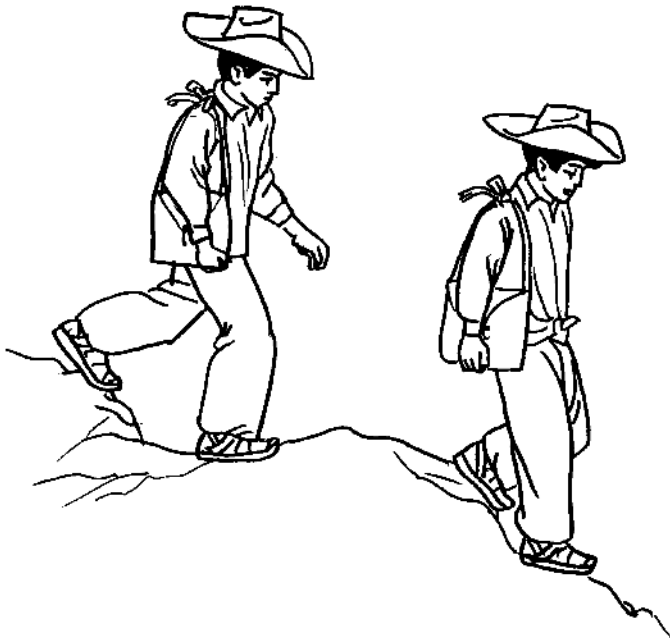
Tachivīnin jū chavaī.

Cāna' jū chavaī jū Chuchū
īni' jū chachāla. Vāchu' cāna'
jū Chāva. Nī cachina' jū Tīna
ca'alina' jū chachāla.

Nā chivīnin jū Chuchū.

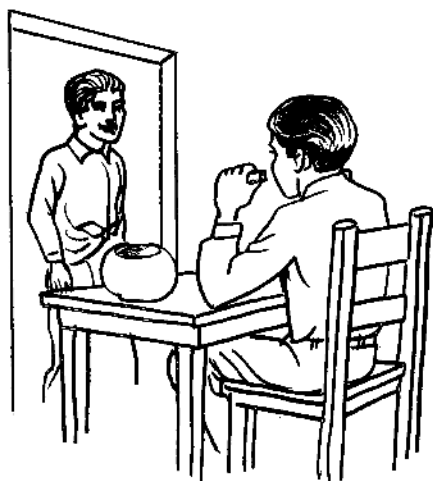
Junī jū Chāva, "nā can jū
chachāla. Vāchu' nā can jū
chātāī. Jā alin jū chātāī
juntā cānaū."

"Alin jū chātāī jū vā
lācatī," najun jū Chāva. "Nā
can jū chātāī chaī jū chachāla.
Cacha'anaū jū chavaī juntā alin
jū chātāī chaī jū chachāla."

tamācu'

Avaīch.

Avaīch jī Nicū. Alin jū
vātī jū chavaī. Vāchu' alin
jū tamācu'. Avaīch.

tamācu'
mā
mī
mu

mā
Mānavī

mu	mīn	mā	mī	ma	Mā
nu	nīn	nā	nī	na	Nā

uī	tīch	jūch	mīn	anch
juī	tach	vaīch	mān	junch

mīnatī

mīnquin

mīncacaū

mī'anu'

mīncucu

mī'anaī

avaich

Mānavī

chātach

najunch

Miquī

chavānītach

tījūch

tamācu'

mu'uī

tājūch

camina'

tījūch

matīch

mujūī

catamina'

tu'u'

mā

chivīnin

mīnāna'

tu'u'

tājūch

"Tījūch jū nāvī
jī Tīna," najunch
jū Mānavī.

"Jantu tu'u',"
najunch jū Tīna.
"Tājūch."

"Jā jantu laī

mu'uī jū quīni' jū chavaī,"
najunch jū Mānavī.

"Alin jū mīni' jū anī.
Vā mujuīca' jū mīnatī,"
najunch jū Tīna. "Avaīch."

Catamina' jū Mānavī
chaī jū Miquī.

Catamina' jū mīncucu
chaī jū mīnquin.

Catamina' jū mīnatī
chaī jū mīntūcaī.

Vāchu' camina' jū
mīnāna'.

"Avaīch jī Miquī," najunch
jū Mānavī.

"Jā alin tu'u' jū
quīvaītī'an," najunch jū Miquī.

"Alin jū tamācu'," najunch
jū Mānavī, chaī alin jū vātī.
Nā laī mujuī jū quīnī'an jū
Talīna."

"Nā can jū tamācu'," najunch
jū Miquī. "Jā chātach jū
quīnī'an."

"Mā chātach jū chavaī,"
najunch jū Mānavī.

Chavānītach jū Miquī.

"Jā alin jū tu'u' quīvaītī jī
Talīna," najunch jū Miquī.

"Alin," najunch jū Talīna.
"Avaīch."

"Tījūch jū alin," najunch
jū Miquī. "Jā chātach jū
mīntamācu'."

"Chātach," najunch jū Talīna.
"Vāchu' chātach jū quīū."

= = = = =

tījūch	tamācu'	chātach
anch	tamā'uī	lanītach
tumīn	mī'anu'	chavānītach
mānta	anch	mujūī
tu'u'	tājūch	mānta
mujūī	camina'	anch
avaīch	tumīn	tamā'uī
matīch	tījūch	mīntumīn

Tājūch nī matīch jū mīntumīn.

Tājūch nī matīch jū mīmānta.

Tājūch nī matīch jū mīntamācu'.

Tājūch nī matīch jū mī'anu'.

Jā catamina' jū Mānavī chaī
 jū Miquī jū chavaī.

Mā catamina'. Catamina' īnīn
 jū tamācu' nī nā alin jū anī.

Jā matīch jū tamācu' jū anch.

Mā matīch jū anch.

tach	Mīn	anch	nī	mā
juī	La	vaīch	mān	tīch
jūch	nu'	mī	Nā	jin
Jun	junch	Anch	tach	mī
lū	ma	naū	Taī	Mā

Tijūch jū laī nāvī jū
Talīna.

Laī mujuī jū vātī. Laī
tamā'uī jū mānta. Laī ī jū
tamācu'. Nā laī nāvī jū
tu'u. Nā lanītach jū Talīna.

- - - - -

"Jā cāna' jū chavaī jū
Talīna," najunch jū Miquī.

"Mā cāna'," najunch jū
Ana. "Cāna' juntā laī
tamā'uī jū mānta."

"Cā jantu laī tamā'uī jū
mānta jū anch," najunch jū
Miquī. "Jantu jīnta' alin
jū mānta jū chavaī."

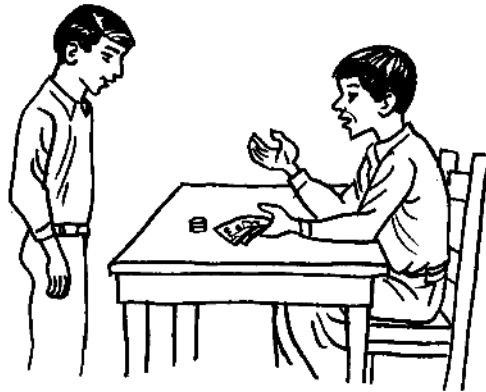
- - - - -

"Jā alin jū mīntumīn jī
Miquī," najunch jū Mānavī.

"Alin jū quīntumīn," najunch
jū Miquī. "Jā alin jū mī'anu' "

"Matīch jū quīntumīn,"
najunch jū Mānavī.

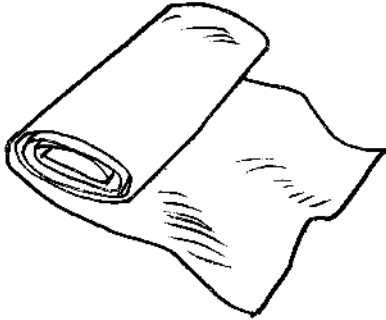
Najunch jū Miquī, "nī alin
jū quīntumīn laī tamā'uī jū
tamācu' jū quīnatī, laī tamā'uī
jū mānta, laī tamā'uī jū quīū,
laī tamā'uī jū tu'u'."

9

pāpītu'

pumpu'

Nā alin jū pumpu' lāmīncucu.

Nā lai nāvī jū pāpītu' jū mīmpaī.

pāpītu'
pā
pī
pu

pā
Pāna'

quī	cu	ta	tu	mī	pu
quīm	cum	tam	tum	mīm	pum

paī	tam	lu'	pī	paū	māū
pum	am	quīm	pūn	tum	nu'
tu'	pā	pu'	cum	mim	mū
pu	jūch	mīm	paū	anch	pa

ta	mī	quī	na	lū	pī
Ta	Mī	Quī	Na	Lū	Pī

mīmpaī	pumpu'	Pītalū'
mīmpāpītu'	tumpā	Pāna'
mīmpumpu'	quīmpaī	Paūlīta
amputun	pero	īputun
tamāūlīca'	uputun	tumpā
mujuputun	amputun	pero

"Jā vā tamāūlīca' jū pumpu'
jū mīmpaī," najunch jū Paūlīta.

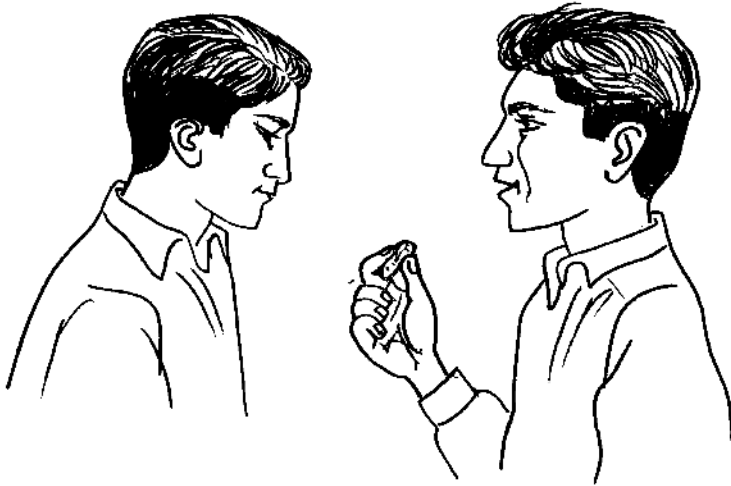
"Vā tamāūlīca'," najunch jū
Pāna'. "Nā alin jū pumpu' jū
chavaī."

"Nā alin," najunch jū
Paūlīta, "pero vā tājunīta. Jā

matīch jū tumpā."

"Alin jū tumpā jū anī,"
najunch jū Pāna'.

"Tānī jū tumpā mīmpunpu',"
najunch jū Paūlīta.

"Alin jū cacaū jī Nicū,"
najunch jū Pītalū'. "Vā
tamāūlīca' jū quīmpaī'an.
Pero jantu uputun jū cacaū
jū Pāna'. Mā jantu can."

Jantu uputun jū vātī
jū Pītalū'.

Jantu īputun jū pāpītu'
jū Pāna'.

Jantu amputun jū anch
jū mīmpaī.

Jantu nāvīputun jū tu'u'
jū quīmpaī.

Jantu mujuputun jū quīni'
jū Paūlīta.

= =

ta' amputun

tamāūlīca'

mīncumpālīpaī

pero

tachāpūn

palaī

quīncumpālīpaī

palaī

tumpā

tam

amputun

tamāūlīca'

tumpā

tachāpūn

am	tam	mā	an	nā
cha	mī	tīch	mīn	mā
na	pūn	cum	cha	mīm
an	jan	na	ma	chī
jūch	chu	junch	an	tān

"Nā amputun jū Pāna' Īni'
jū pāpītu'," najunch jū
Pītalū'. "Amputun lāmīpaī.
Jā nāvī jū pāpītu' jū
mīpaī."

"A'a," najunch jū Paūlīta.
"Pero palaī laī nāvī jū
pāpītu' jū quīncumpālīpaī.
Palaī jantu jū quīpaī."

"Pero jā jantu tam
jū pāpītu' jū nāvī jū
mīncumpālīpaī," najunch jū
Pītalū'.

"Tumpā jū nāvī jū
quīncumpālīpaī," najunch jū

Paūlīta, "nī palaī laī nāvī.
Tājūch nī jantu amputun jū
anch jū Pāna'."

"Nā tachāpūn jū Pāna',"
najunch jū quīnatī, "pero jū
Pītalū' jantu."

"Lanā jantu tachāpūn jū
Pītalū'," najunch jū quīnquin.
"Tājūch nū'."

"Cu'," najunch jū quīnatī.

Nā tachivīnin jū Pītalū'
chāī Pāna'. Najunch jū Pītalū',
"nā tachāpūn jū quīncumpālīpaī."

"Cā tachāpūn jū
mīncumpālīpaī," najunch jū Pāna'.
"Pero palaī tachāpūn jū quīmpaī."

"Jantu," najunch jū Pītalū'.
"Palaī tachāpūn jū quīncumpālīpaī.
Palaī jantu jū mīmpaī."

- - - - -

"Nā tam jū mīmpumpu' jī
Paūlīta," najunch jū Talīna.

"Nā tam," najunch jū Paūlīta.
"Vā tājunīta jū quīmpumpu'.

Vā tamāūlīca' jū quīmpaī."

"Vāchu' vā tamāūlīca' jū
quīmpumpu' jū quīmpaī," najunch
jū Talīna. "Pero mūcanta
lācacājā."

"Pero cā tam jū mīmpumpu',"
najunch jū Paūlīta.

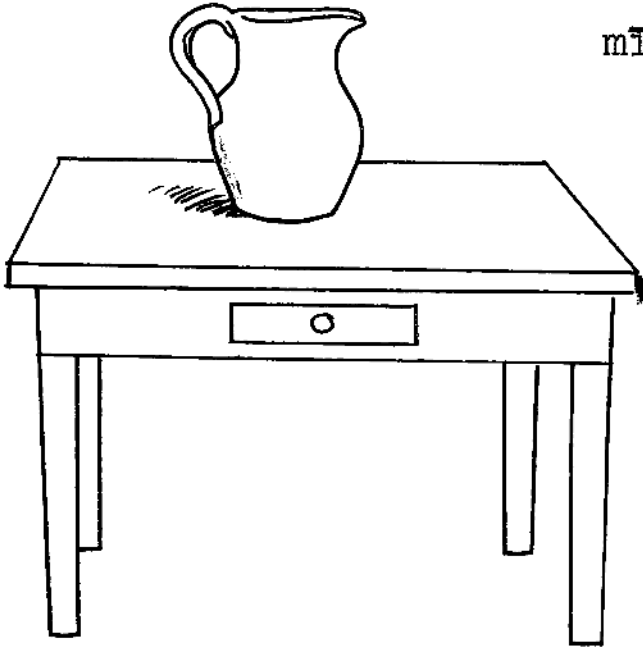
"A'a," najunch jū Talīna. "Tam
jū quī'anu'. Tam jū mī'anu'."

10

xālū

mīxa

vī jū xālū jū lācamīxa.

xālū
xā
xi
xū

xi
Xivān

xū	Xan	xā	anch	tanch
māū	xā	Pum	xan	vān
xa	la'	pū	vaīch	ji
man	lu'	Xi	chī	Min
tanch	Quīn	pu'	la'	Tam

xa'an

xatamā'uī

xajunī

xanāvī

xa'ulānī

xamin

xa'uī

xanajun

xalaī

xanchī	xālū	cutanch
Xivān	mīxa	chīla'
cutanch	chīla'	xanchī

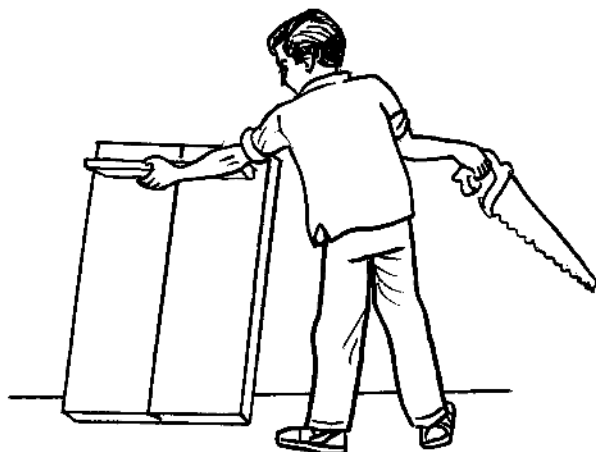
"Xanchī Pīnīta," najunch
jū Xivān.

"Xanchī Xivān," najunch
jū Pīnīta.

"Jā mī'anu' jū anu'
xālū jū vī lācamīxa,"
najunch jū Xivān.

"Quī'anu'," najunch jū
Pīnīta. "Vāchu' quīxālū
jū vī lācapūjipī. Nā
alin jū quīxālū."

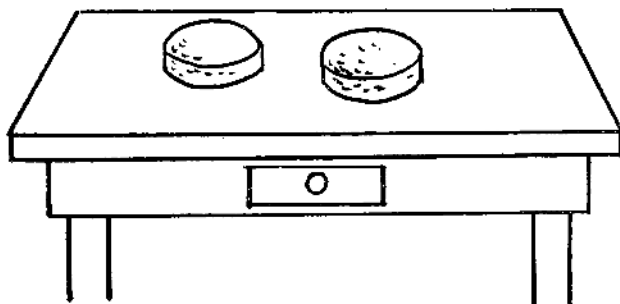
Jā laī xanāvī jū mīxa.
 Jā laī xa'an jū cutanch.
 Jā laī xamin jū anī.
 Jā laī xa'uī jū chīla'.
 Jā laī xanajun jū xanchī.
 Jā laī xatamā'uī jū xālū.

Jū cutanch jantu laī xanāvī
 jū mīxa jū Pītalū' pero jū
 chavaī palaī laī nāvī. Cā
 Xivān jū xamālanī. Nā laī
 nāvī jū mīxa jū Xivān.

= = = = =

cutanch	xānatī	xanchī
quīxū	xāpaī	chīla'
mīxa	xātī	cutanch
xālū	xāmantīca	quīxū

Alin jū quīxū jū lācamīxa.
 Nā uputun jū quīxū jū Xivān.

Jū Paūllīta jantu uputun jū
 quīxū. Vā uputun jū chīla'.
 Pero tuca' chāī jū chīla'.

"Xanchī Xivān," najunch
jū Pītalū'.

"Xanchī Pītalū'," najunch
jū Xivān.

"Jā vī jū mīmpaī," najunch
jū Pītalū'.

"Matīch," najunch jū Xivān.
"Ampā jū Pachuca."

"Jā vā chavaīca' jū xa'an,"
najunch jū Pītalū'.

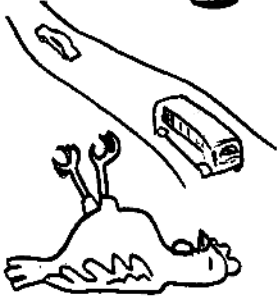
"Jantu," najunch jū Xivān.
"Cutanch xa'an jū quīmpaī."

Mintach jū xāpaī jūquī.

Can jū xāmantīca chīla'.

Cāna' jū lāxātī Pachuca.

Nitach jū xānatī chīla'.

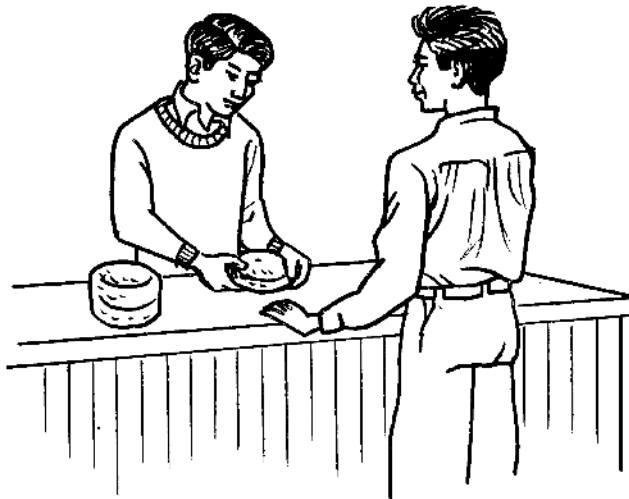
"Xanchī Ana," najunch jū
Xivān. "Jā cāna' jū mīmpaī
jū Pachuca jū chavaī."

"Jantu," najunch jū Ana, "nī
cutanch jū xa'an. Cā laī
catamāūchā jū quīnquīxū jū
chavaī. Mā nā alin jū quīxū

jū Pachuca. Cā anch jū
nāvīcan."

"Anch," najunch jū Xivān.
"Nā can jū xāquīxū jū Pachuca.
Vāchu' nā alin jū xālū jū
anch."

"Nā alin," najunch jū Ana,
"pero jantu laī tamā'uī jū
xālū jū quīmpaī. Nā tapalaī
jū xālū jū anch."

alāxux

lapanāc

Nā laī uī jū alāxux jū
anī lapanāc.

alāxux
xux
cux
puX
chūx

lapanāc
nāc
ac
lac
xac
pac

ac	xix	puX	ix	ic	xac
chūx	nāc	cux	xux	lac	pac
in	chūx	lim	lac	ix	in
ac	xāūch	ic	xix	nīch	lim

ictī'anch

ic'amputun

ic'uī

ixmin

ix'anu'

ixnāvī

ac'ana'

ac'anaū

acpacxana'

lacTilix	aquīlāpacxāūch	ali'in
lacMānavī	actīlāpacxāūch	lapanācnī
lacPāna'	ixpacxamputun	junīch
	ixtalacchivīnin	

ic
Ictī'anch

Ixtalacchivīnin jū Mānavī
chaī jū Tilix chaī jū Pītalū'.
Jū Tilix junīch jū ali'in,
"ictī'anch īni' jū alāxux.
Ictī'anch jū lacChāva."

"Aquīlāpacxāūch," tajunīch jū
ali'in. "Vāchu' ic'uputunāū jū
alāxux."

"Avī'an," junīch jū Tilix.
"Aclāpacxanaū jū anī."

Ic'amputun lacTilix.

Ictī'anch lacTīna.

Ac'ana' lacNīcū.

Ac'anaū lacPaūlīta.

Acpaxana' jū lacXivān.

Nā tamintach jū lapanācnī
jū chavaī. Tamintach īnīn jū
alāxux. Nā laī ta'uī jū alāxux
jū anu' lapanācnī. Nā can jū
xā'alāxux jū anī.

Ixta'antach jū pumāchāxan
lapanācnī jū lācatī. Jū
pumātam jantu ixpacxamputun
jū ali'in.

Jū ali'in tajunīch,
"aquīlāpacxāūch."

Pero jū anu' lapanāc
jantu ixpacxamputun. Ajunīch,
"jantu laī actīlāpacxāūch nī
quīmpacxanta jū quīmpaī jū
lacTilix."

=====

nāc	can	cux	xi	in
nī	xac	ix	lim	ma
xix	xan	nīch	xāūch	ac

lacācuxtū	xacmin	chūx
lā'ixcuxtū	xacnāvī	ali'in
lā'ixcuxta	xac'an	xixta
ixpuxlimtī	xac'uī	cuxta

Xac'amputun jū lacācuxtū.

Xacnāvīputun jū quīmīxa.

Xacmimputun jū anī.

Xac'uputun jū alāxux.

Xacpacxamputun jū Tilix.

Vā māxixī jū ixcux jū
quīmpuxlimtī. Vā māmācanta
lā'ixcuxta.

"Tuca' xix jū quīncux,"
najunch jū quīmpuxlimtī. "Vā
icmāxixīputun jū anī lācacuxta."

Jū ixcux jū Tilix nā
xixtach. Nā alin jū ixcux
jū Tilix.

Nā xixtach jū cux. Jā
ixcux jū mīmpuxlimtī.

Jantu ixcux jū quīmpuxlimtī.
Cā ixcux jū Pītalū'. Tuca'
xix jū ixcux jū quīmpuxlimtī.

Nā tachāpūn jū quīmpuxlimtī
Tilix. Nā laī vajin. Laī uī
chūx jū anī jū mā lācamīxa.

"Laī ic'uī chūx jū anī quiū,
chūx jū chīla', chūx jū vātī,"
najunch jū Tilix. "Laī ic'uī
chūx jū anī jū mā lācamīxa."

Pero nā tam jū quīmpuxlimtī
Chāva. Nā xixta.

"Jantu tu'u' ic'uputun," najunch
jū Chāva. "Jantu icchavānī."

